

O NEKIM ASPEKTIMA STANDARDIZACIJE NAŠIH GEOGRAFSKIH NAZIVA

DRAGOMIR VUJIČIĆ

Komisija za lingvistička ispitivanja
ANUBiH, Sarajevo

UDK 808.61/62-31
Izvorni naučni rad

Odmah da kažemo: o ovoj temi ćemo govoriti, prije svega, iz ugla promatranja bosansko-hercegovačkih geografskih naziva. To činimo zato što nam je nomenklatura tih naziva na području Bosne i Hercegovine ponajbolje poznata, jer smo u toku višegodišnjih terenskih istraživanja bili u mogućnosti da slušamo te nazive u svakodnevnoj komunikaciji, da ih bilježimo, da ponešto o nekim od njih i napišemo i sl. To činimo još i iz razloga što pristup standardizaciji geografskih naziva na pojedinim srpskohrvatskim područjima mogu pratiti, i prate ih, neke specifičnosti koje nisu od značaja za standardizaciju bosansko-hercegovačkih naziva. Na bosanskim i hercegovačkim područjima se ne postavlja pitanje normiranja oblika tipa *Bobovec*, *Vrbovec*, *Hrastovec* itd. kao na kajkavskom dijalekatskom području, kao što neće biti ni problema sa nazivima u kojima se zadržalo nezamijenjeno vokalne *l*, kakav je slučaj na timočko-lužničkim područjima. Isto tako, na bosansko-hercegovačkim terenima nastojanja u smislu standardiziranja naziva neće pratiti ni one poteškoće na koje se nailazi u krajevima gdje se govori dvama, čak i nesrodnim jezicima. I da ne nabrajamo dalje: postoji tu dosta momenata o kojima se mora voditi računa kada je u pitanju jezičko normiranje geografskih naziva na različitim područjima, čak i jednog jezika.

Geografski nazivi, kako je dobro poznato, ulaze u fond onomastičkog materijala. To su jezički znaci koji nastaju i stvaraju se iz potrebe da se njima imenuju, označe, određeni geografski objekti, odnosno iz potrebe komuniciranja među ljudima. Prema tome, to su važni znaci, i predstavljaju izvanredno značajan dio leksike u svakom jeziku. Pošto su ti znaci u neposrednoj funkciji označavanja, imenovanja, za valjanu komunikaciju od velikog je značaja utvrđivanje i preciziranje oblika svakog od tih naziva, odnosno njihova standardizacija. Čini se da je to preciziranje ovdje čak neophodnije nego u drugim oblastima leksike.

Prirodno je što su se geografi oduvijek zanimali za geografske nazive, za njihovo ubiciranje, za što preciznije unošenje njihovo na geografske karte i sl., jer su to morali biti važni orijentiri ne samo u njihovom poslu nego i na daleko širem planu. Zato nije slučajno što se oni uključuju u onomastička istraživanja, pa čak u jednom periodu razvoja onomastike — toj naučnoj disciplini daju i svoj pečat, tretirajući je kao pomoćnu geografsku disciplinu. Podsjetili bismo samo, na primjer, na *Słownik geograficzny. Pochodzenie i znaczenie nazw geograficznych*, djelo objavljeno 1948. godine, čiji je autor J. Straszewski. No, što je posebno interesantno, kod geografa je prisutno i nastojanje da se bave pitanjima standardizacije geografskih naziva. Na ovom mjestu možemo konstatovati da je to potvrdilo i *Savjetovanje o pitanjima standardizacije geografskih naziva*, koje je 1984. godine održano u Sarajevu, a organizovala su ga geografska društva.

Lingvisti, a i svi drugi, mogu biti zahvalni što se geografi bave i gore navedenom problematikom. Međutim, i geografi trebalo bi da imaju na umu da danas geografske nazive ne bilježe i ne proučavaju samo geografi, već se ti nazivi gotovo svuda u svijetu proučavaju sa znatno više pažnje, sa mnogo više radoznalosti, sistematičnosti i kompleksnosti, jer su izvanredno značajni, pored one njihove funkcije u komunikaciji, i za prepoznavanje i pobliže razgraničavanje etničkih grupacija, na primjer — na našim južnoslovenskim i balkanskim područjima, na kojima su vršena tolika pomjeranja, bile prisutne simbioze, pa i asimilacije, kao i za identifikovanje jezika kojima su te etničke grupacije govorile. Lijepo je rečeno da su geografski nazivi spomenici ljudskog pamćenja, koji u sebi čuvaju bitne spoznaje o prošlosti krajeva i naroda. Naravno, značajni su ti nazivi i za dijalektološka i historijsko-jezička proučavanja. Uostalom, poznato je da je dešifrovanje nekih drevnih pisama, npr. egipatskih hijeroglifa, išlo upravo preko toponima, a to je bilo jedino moguće zahvaljujući činjenici da toponimi čuvaju osobine jezika na kome su nastali.

Rekosmo da su geografski nazivi, kao manje-više i cio onomastički materijal, neposredan dio komunikacije, pa se kao takav mora uklapati u tipološka istraživanja cjelokupnog kompleksa ljudske komunikacije. Razumljivo je onda što proučavanje tih naziva, tog materijala, ponajviše preuzima lingvistika, koja je — kako bi rekao Jakobson — danas »postala svojevrstan most između prirodnih i humanitarnih nauka«. A kad je riječ o normiranju, odnosno o standardizaciji geografskih naziva, tu, bez sumnje, ponajviše tereta, obaveza i odgovornosti, po prirodi stvari, mora padati na lingviste, što nikako ne znači da se ovim na bilo koji način umanjuje značaj učešća geografa, historičara i drugih u ovom delikatnom i osjetljivom poslu.

Pojam »standardizacija geografskih naziva« može se shvatati na različite načine. Može se shvatiti kao utvrđivanje jedinstvenih normi i zahtjeva prema kojim bi se utvrđivali likovi i oblici svih geografskih naziva u jednom jeziku, zatim kao normiranje pojedinačnih oblika na-

ziva ili, pak, kao »odabiranje oblika imenâ« koji mogu ući u književni jezik. Koliko god izgledalo da se sve ovo može svesti na jedno, dosadašnji pristupi standardizaciji pokazuju da tu postoje i izvjesne različitosti. Kako je to dobro primijetio i pok. prof. Jonke u referatu *Standardizacija imena mjesta*, podnesenom na I jugoslovenskoj onomastičkoj konferenciji, u našim pravopisima, gdje je dosad i inače bilo najviše nastojanja i pokušaja da se utvrde jedinstvene norme i zahtjevi za standardizaciju geografskih naziva, »nastojali su pomiriti dva gledišta: po prvome imena mjesta pišu se onako kako se u narodu izgovaraju, a po drugome onako kako se već dugo u književnom jeziku, i bez obzira na narodni izgovor, pišu i prema tome također i izgovaraju«. ¹

Čini se, a i iz prethodno citiranih Jonkeovih riječi može se zaključiti, da standardizacija ide i realizuje se dvama putevima: uslovno rečeno, *stihijno* i *svjesno*. Ono prvo podrazumijeva nastanak i ustaljivanje oblika najvećeg broja naziva u govornoj bazi, odnosno jezičko prilagođavanje naziva koji se preuzimaju, dok ovo drugo predstavlja jezičko normiranje naziva, preimenovanje nekih naziva i sl., a to znači svjestan napor koji čine specijalno za te poslove birane stručne komisije ili kolektivi, pojedinci itd. Poznato je, na primjer, da Poljaci imaju takvu komisiju bez koje se ne mogu vršiti nikakva preimenovanja ili davati novi nazivi, dok je, recimo, kod Rusa drukčija situacija: tamo se mišljenje o izmjeni naziva ili o davanju novih naziva mora pribavljati od viših administrativno-političkih instanci. Kod nas, koliko nam je poznato, ne postoje stručne komisije koje bi trebalo konsultovati prilikom normiranja, izmjene ili davanja imena geografskim nazivima, nego se odluke o preimenovanjima i davanju imena nekom mjestu donose na nekim drugim mjestima i u najboljem slučaju konsultuju se pojedinci, koji često nisu ni dovoljno kvalifikovani za takve poslove.

Kako se vidi, među poslenicima koji se bave utvrđivanjem i standardizacijom geografskih naziva susrećemo geografe, stručne komisije ili kolektive, administrativno-političke instance itd. No, valja napomenuti da su se, pored starog i dobro poznatog administrativnog načina utvrđivanja oblika nazivâ, davanja samih naziva i sl., bavile pitanjima normiranja i standardizacije i vojnogeografske institucije, pa i političari u međunarodnim forumima (upor. u novije vrijeme održane su konferencije o ovim pitanjima u Ujedinjenim nacijama). No, i pored razumljive zainteresovanosti društva za pitanja utvrđivanja, normiranja i standardizacije naziva, i pored toga što se, kako vidimo, tu pojavljuje širok krug različitih poslenika, nema sumnje da prvo mjesto u tim poslovima, kao što smo već rekli, pripada lingvistima, koji su u mogućnosti da nazive promatraju i sa istorijskojezičkog stanovišta, a preimenovanja i davanje novih naziva mogu da ocijene sa stanovišta njihove

¹ Vidjeti publikaciju *Prva jugoslovenska onomastička konferencija*, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Naučni skupovi, knj. 2, Odjeljenje umjetnosti, knj. 2, Titograd 1976, str. 13.

vog uklapanja ili neuklapanja u prirodu određenog jezika, što su u najvećem broju slučajeva zapravo i najbitnije stvari.

O standardizaciji geografskih naziva se raspravljalo i na međunarodnim onomastičkim konferencijama 1967, 1972. i 1977. godine. Čak se na tim konferencijama raspravljalo i o izradi jedinstvene međunarodne forme, jedinstvenog međunarodnog oblika i načina pisanja toponima, što je vrlo interesantna ali, po svoj prilici, teško ostvariva želja.

Kako je već pomenuto, pravopisi su morali, barem u opštijim crtama, kodificirati neke osnovne elemente koji se tiču oblika geografskih naziva, njihovog izgovora, načina pisanja i sl. Primjera i ilustracije radi podsjetimo da, na primjer, naš *Pravopis* iz 1960. godine utvrđuje i propisuje da i »geografska imena koja imaju u osnovi jat preuzimaju se u... izgovor književnog jezika u onakvom obliku kakav je u upotrebi u narodu dotičnog kraja«, izuzimajući od tog pravila imena gradova *Rijeka* i *Osijek*, jer su »odavna u književnom jeziku odomaćeni samo u ovom obliku« (t. 36). I kad su u pitanju geografska imena sa glasom *h*, opet »vredi pravilo da se upotrebljavaju u obliku u kome su odomaćena«, sa izuzetkom naziva *Hvar*, *Grahovo*, *Grahovac*, *Orahovica* i sl., koji se »jedino u tom obliku odavna upotrebljavaju u književnom jeziku«.

I u našoj stručnoj lingvističkoj literaturi povremeno je posvećivan prostor standardizaciji geografskih naziva, i to u prvom redu u beogradskom časopisu *Naš jezik*, gdje je, pored onoga što je davno u jezičkim poukama, 50-ih godina objavljeno nekoliko manjih radova o jezičkom normiranju pojedinih naziva mjesta² i jedan poveći rad prof. Pece: *Oblici toponima u književnom jeziku*,³ a onda i u zagrebačkom *Jeziku*.⁴ Ovome svakako treba dodati i već citirani Jonkeov rad *Standardizacija imena mjesta*. I da dalje ne navodimo i onu stariju i noviju literaturu, jer je poznato da je o problemu standardizacije geografskih naziva na srpskohrvatskom području i odranije vođeno računa i da je pisano. A pošto je već pisano o tome, nekome se naša današnja rasuđivanja mogu učiniti i kao repetita. Ali, kako i repetita u nauci mogu biti od izvjesne koristi, mogu biti placere, možda neće biti naodmet da se i mi ovom problematikom pozabavimo i ponešto kažemo.

Kada je u pitanju standardizacija geografskih naziva na srpskohrvatskom jezičkom području i u Jugoslaviji uopšte, onda moramo imati na umu činjenicu da je naša zemlja, kako bi rekao Krleža, »jedina antička zemlja na Mediteranu, koju su naši narodi civilizirali tako, da je deromanizirana, degrecizirana i degermanizirana od Alpa i murske ravnice do Ohrida, od Soče do panonskih i ilirskih provincija...«. Već sâm

² Vidjeti kraće radove A. Pece u *Našem jeziku*, n. s. knj. VI, sv. 1—2, 1954, knj. VI, sv. 3—4, 1954.

³ *Naš jezik*, n. s., knj. XI, sv. 7—10, Beograd 1961, str. 234—248.

⁴ Vidjeti časopis *Jezik*, br. 1, 1973—1974. i 1974—1975.

njen položaj na Jadranskom moru i na velikim panonskim rijekama predodređivao je da ona igra posredničku ulogu između zapadne jadranske obale i sjevernog balkanskog kopna. Razumljivo, sve je to moralo imati uticaja i odraza na cjelokupnu leksiku našega jezika, pa i na geografske nazive, koji su njen sastavni dio, što potvrđuje i fakat da se u nomenklaturi naših geografskih naziva nalaze i oni što su naslijeđeni iz davnijih epoha. Zato jedan broj naziva, pored onomastičke obavijesti, nosi u sebi i u svojoj strukturi i tragove naseljavanja, etnogeneza, migracija i sl. Tako dolazimo do logičnog zaključka: 1) da svaki toponim, osobito makrotoponim, ima svoj nekakav istorijat i 2) da na sudbinu i oblik toponima utiču ne samo istorijskojezičke promjene izvornog jezika i drugi jezici u kontaktu, nego i vanjezički činioci, kao što su istorijski događaji, iseljavanja jednog i naseljavanja drugog naroda, etnički sastav na pojedinim područjima itd. Od značaja je, svakako, i periferna pozicija nekih regija. Bez valjanih predznanja o svemu tome ne bi se trebalo upuštati u određivanje normi barem onih starijih geografskih naziva. U protivnom, desilo se da neke stare nazive, vezujući ih krivo za nekakvo ilirsko ili kakvo drugo porijeklo, pogrešno standardiziramo, da vršimo pogrešna preimenovanja i sl., što bi bila samo velika šteta. Svjedoci smo da je takvih nastojanja u posljednje vrijeme bilo u vezi s utvrđivanjem etnogeneza i dokazivanjem autohtonosti putem vezivanja za ilirsko porijeklo, ali se »ilirizam« takve nategnute vrste pokazao ne samo kao nepodoban, nego bi se mogao tumačiti i kao svijest vlastite numeričke manje vrijednosti.

Mi danas sa sigurnošću možemo konstatovati da najveći broj geografskih naziva, osobito makrotoponima, ima standardiziranu i utemeljenu formu. Tako je barem na bosansko-hercegovačkim područjima. Međutim, mikrotoponimi mogu imati i dijalekatski oblik, mogu imati i po dva fonetska ili tvorbeno lika, pa je u takvim slučajevima potrebno razmišljati šta od tog dijalekatskog ruha može sa nazivima biti uneseno u književni jezik. Ali, i ovdje je potreban vanredan oprez, osobito u višenacionalnim sredinama, kakav je slučaj sa Bosnom i Hercegovinom, jer je poznato da je postojanje različitih fonetskih likova jednog istog toponima upravo vezano za takve višenacionalne konstelacije.

Standardizacija geografskih naziva raslojava se na nekoliko problemskih oblasti, uključuje nekoliko planova promatranja. Među njima, čini se, najvažnija su tri: 1) *fonetsko-fonološki*, 2) *prozodijski* i 3) *oblički*, odnosno *morfološki* i *tvorbeni*.

Ako pođemo od činjenice da se geografska imena najčešće standardiziraju i preuzimaju u književni jezik u obliku »kakav je u upotrebi u narodu dotičnog kraja«, naravno, pod uslovom da se u drukčijem glasovnom obliku ne upotrebljavaju »već dugo u književnom jeziku«, onda je potrebno razmotriti šta je to fonetsko-fonološko iz dijalekatske baze što priznaje ili ne priznaje jezičko normiranje i književni jezik.

1. Iako ikavski refleks jata nije priznat kao standardni književni izgovor, geografski nazivi sa takvim refleksom standardizuju se bez izmjene i preuzimaju se u književni jezik ako se samo tako u narodu izgovaraju. To znači da će se izgovarati i pisati samo *Ričica* (naselje kraj Kaknja, nedaleko od *Kraljeve Sutjeske*, ne *Sutiske!*), *Bilā*, *Brīst*, *Splīt* (iako se nekad pisalo i govorilo i *Spljet*, za koji oblik se zalagao i Rešetar),⁵ *Lívno* (upor. i nekadašnji oblik *Lijevno*) itd. Mislimo da je ovo i prirodno i jedino moguće, jer kad bi neko danas »preuredio«, recimo, naziv *Ričica* u *Rječica*, vjerovatno bi se teško ko dosjetio da je to ono naselje kraj Kaknja. Naravno, ako se u kraju gdje se nazivi sa ikavskim refleksom nalaze, ti isti nazivi izgovaraju i u ijekavskoj formi ili ako su u književnom jeziku odavno upotrebljavani u ijekavskoj formi, morali bi se standardizirati njihovi ijekavski oblici (upor. pominjane primjere *Osijek* i *Rijeka*). Dakle, u pogledu preuzimanja i standardiziranja geografskih imena sa jatom može se uglavnom prihvatiti odredba *Pravopisa srpskohrvatskog/hrvatskosrpskog književnog jezika* iz 1960. godine. Nama se čini da prof. Peco nije u pravu kad pomišlja da ne bi trebalo praviti nikakva odstupanja od narodnog izgovora u pogledu refleksa jata, tj. da je trebalo standardizovati i navedene izuzetke u likovima *Osik* i *Rika*.

Valja napomenuti da se standardizirani ijekavski i ikavski oblici geografskih naziva moraju u toj formi pisati i izgovarati i od strane ekavaca. Znači, nepravilno je govoriti i pisati *Plevlja*, *Belo Polje*, *Bele vode* (hidr.), *Belašnica*, *Belasica* i sl. I obrnuto, standardizirane ekavske oblike treba izgovarati u ekavskoj formi: *Novo Mesto*, *Bela Crkva*, *Bela voda* itd. U ovome se ne bi smjelo odstupati od pravopisnih odredbi, iako smo svjedoci i toga da ima, osobito u govornom izrazu.

2. Morali bi se preuzeti iz dijalekatske baze i standardizirati i šćakavski oblici nekih geografskih naziva ako se u kraju gdje se nalaze jedino tako izgovaraju. To su oblici tipa *Vogošća* (kod Sarajeva, iako se nekad zvala *Vogošta*), *Zgošća* (kod Kaknja), *Gradišće* (kod Zenice) i njima slični [prema oblicima na -št- na drugim područjima: *Ljubogošta* (kod Pala), *Čagošta* (kod Foče), *Velika Daljigošta* (kod Srebrenice),⁶ *Crkvište* (u više krajeva) i sl.]. U leksici druge vrste, bolje: u ostaloj leksici standardne su samo forme sa -št- (*štap*, *dvorište*, *grabljište*, *prišt* itd.).

3. Moramo biti tolerantni i prilikom standardizacije geografskih imena u kojima je izvršeno tzv. najnovije ili jekavsko jotovanje dentalnih ploziva *d*, *t*. I ovu dijalekatsku pojavu, u nekim ijekavskim go-

⁵ P. Šimunović: *Split/Spljet — osvrt na polemiku s početka stoljeća*, Rasprave Zavoda za jezik, knj. 8—9, Zagreb 1982—1983, str. 215—230.

⁶ Vidjeti u radu — D. Vujičić: *Član gost u strukturi dvočlanih onomastičkih naziva na bosanskom terenu*, Zbornik radova u čast 70-godišnjice akademika Jovana Vukovića, Posebna izdanja Akademije nauka i umjetnosti BiH, knj. XXXIV, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 6, Sarajevo 1977, str. 459—463.

vorima vrlo prisutnu, književni jezik ne priznaje, ali je mora prihvatiti u nekim geografskim nazivima, jer je tu utemeljena. Danas bi bio prosto nasilnički akt u jeziku ako bi neko, recimo, *Ščëpān-Pōlje* »preuredio« u *Stjepan-Polje* ili *Stefan-Polje*, *Mëdëdā* u *Medvjeda* i sl. To nije slučaj i sa jotovanim s u dodiru sa j iz jata ili u kakvoj drugoj konstelaciji. Što iz grafijskih, što iz nekih drugih razloga, teško bi bilo prihvatiti i proglasiti književnim dijalekatske oblike *Šënica*, *Pāši nügō*, *Prëšeka* (selo kod Foče) i njima slične.

4. Moraju se prihvatiti i toponimi sa uproštenom grupom pč na početku naziva (ovo uproštavanje u inicijalnoj poziciji poznato je kao šire rasprostranjena pojava na srpskohrvatskom jezičkom području), pa je normalno standardizirati: *Tīčići* (selo kod Kaknja), *Čelarevo* — itd.

5. Međutim, iz dijalekatske baze ne mogu se preuzimati i standardizirati oblici naziva u kojima je:

a) nedosljedna zamjena jata ili se dvosložni refleks izgovara kao jednosložni: *Bjelo Polje* (pored imena grada, naziv i jednog sela u Bosni, *Bjele vode*, *Bjela brda* (kod Višegrada) i sl.;

b) izvršena redukcija vokala: *Sarajvo*, *Zenca*, *Jablanca*;

c) oblici u kojima je izvršeno sažimanje vokala nakon ispadanja foneme [h] ili kog drugog suglasnika, npr.: *Lôvo* mj. *Lôhovo* (selo kod Bihaća), *Māla* mj. *Māhala* i sl.;

d) oblici sa alternacijama vokala, npr.: *Dôbuj* (selo kod Kaknja) mj. *Dóboj*, *Visakō* mj. *Visokō*, *Dōbratići* (selo kod Jajca) mj. *Dōbretići*, iako u ovom posljednjem slučaju nismo sasvim sigurni šta je pravilno;

e) oblici sa izgubljenim suglasnikom ili uprošćenom grupom suglasnika: *Rāsnō* mj. *Hrāsnō*, *Podrástovi* mj. *Podhrástovi*, *Jāorina* mj. *Jāhorina*, *Nīšić* mj. *Nīkšić*, *Pōpōv Mōs* mj. *Pōpōv Mōst* (selo kraj Tjen-tišta) itd.;

f) oblici sa zamijenjenim suglasnicima i izjednačenim afrikatima: *Vōča* mj. *Fōča*, *Vākup* mj. *Vākuf*, *Jūbūškī* mj. *Ljubūški*, *Ilīda* mj. *Ilīdža*, *Nedārići* mj. *Nedžārići*, *Hādīci* mj. *Hādžīci* itd.;

g) oblici sa sekundarnim suglasnicima ili, pak, suglasnicima koje mještani u nazivima ne izgovaraju: *Hāvtovac* mj. *Avtovac*, *Hōrtiješ* mj. *Ōrtiješ*, *Ōzdrinići* mj. *Ōzrinići* i sl. — itd., itd.

U pogledu prozodijske problematike, koja se, istina, ne obilježava u pisanoj riječi, ali je vrlo važna za kulturu govora, osobito na radiju i televiziji, mogla bi se prihvatiti pravopisna odredba: da akcenat riječi, pa i geografskih naziva koji ulaze u književni jezik, ako u govoru odstupa od književne akcentuacije, »uvek se saobražava sa normama književnog jezika«. Međutim, u vezi s ovim željeli bismo da skrenemo pažnju na dvije stvari: prvo, često se ne poštuju izgovorni akcenti krajeva gdje se geografski objekti nalaze, koji su istovremeno i standardni, pa se izgovara *Pīva*, *Tāra* (nazivi rijeka), *Šāvnik*, *Mīlići* mj. *Pīva*, *Tāra*, *Šāvnik*, *Mīlići* (kod Vlasenice) i sl., — i drugo, u Bosni i Hercegovini ima jedan broj naziva sa akcentima koje standard nije prihvatio. Da

navedemo samo neke: *Krúpa*, *Vělež*, *Klädüša* i dr. S obzirom na povezanost ovakvih akcenata sa deklinacijom tih naziva, možda bi o njima prilikom standardizacije trebalo ozbiljno razmisliti.

U pogledu standardizacije obličkih, odnosno morfoloških i tvorbenih oblika mogla bi se, opet, skrenuti pažnja na dva momenta. Prvo, jedan broj geografskih naziva upotrebljava se u komunikaciji (pa čak i u stručnoj literaturi!) u dva oblika: *Mòdriča* i *Mòdrič*, *Bilēca*, *Bileće* i *Bilēc*, *Pljèvlja* i *Pljèvlje*, *Mètkovići* i *Mètković*, *Mokrònozi* i *Mòkronoge*, *Bòsača* i *Bòsače*, *Dòbretići* i *Dòbretić* itd. Drugo, najčešće u zavisnosti od oblika koji se upotrebljava, dvojaka je i promjena tih naziva: *Modriča*, -e, -i, -u ..., a *Modrič*, -a, -u ...; *Krúpa*, -i : *Krúpa*, -òj (kao i *Bilā*, -òj, što je i jedino pravilno); *Klädüša*, -i : *Klädüša*, -òj; *Vělež*, -a : *Vělež*, -i, zatim nazivi *Kòtor-Vároš*, -i : *Kòtor-Vároš*, -a; *Gàcko*, -a : *Gàcko*, -òga itd. Primjera bi se moglo još navesti. Čini se da bi sve ove dvojnosti trebalo pažljivo razmotriti, vodeći računa i o njihovu nastanku.

Htjeli bismo još reći i riječ-dvije o tzv. *preimenovanjima*, tj. o mijenjanju imena pojedinih naseljenih mjesta.

Kao što je poznato, motivi za preimenovanja mogu biti različiti. Da pomenemo samo neke. Doseljenici su često donosili nazive iz svog zavičaja i davali ih geografskim objektima na područjima koja su naseljavali. Nazivi mjesta su mijenjani i radi davanja ljepšeg imena mjestu, zatim radi čuvanja uspomene na značajne historijske ličnosti, kao i zbog određenih političkih razloga. Brojni su nazivi što su ih doseljenici sa sobom donijeli: *Durmitor* u Hercegovini, *Grahovo* u Bosni, *Sutjeska* u Vojvodini itd. Sasvim je jasan motiv zašto je i selo *Bälegovac* u Bosanskoj Posavini poslije rata preimenovano u *Növö Selo*, a *Vlaška Mahala*, takođe selo u Bosanskoj Posavini, u *Pòsavskā Māhala*. Naročito su u poslijeratnom periodu bila česta preimenovanja u cilju davanja imena mjestima po ličnostima iz NOB-a. *Podgorica* je preimenovana u *Titograd*, *Berane* u *Ivangrad* i sl., a onda je to postao manir, pa je *Žablaku* pod *Durmitorom* bilo dato ime *Đilasovo*, nekom drugom gradu u Crnoj Gori bilo je dato ime *Milutinovićevo*, *Kraljevo* se počelo zvati *Rankovićevo* itd. Neko se srećom sjetio da to, uistinu, nema mnogo smisla i da može znatno više štetiti našem onomastičkom sistemu nego mu koristiti. U novije vrijeme imamo dva preimenovanja: jedno u Hrvatskoj, a drugo u Bosni i Hercegovini: *Ploče* su dobile ime *Kardeljevo*, a *Novi Travnik* (opozicija prema starom naselju Travnik) nazvan je *Pucarevo*.

Moramo reći da preimenovanja nije dobro bez velike potrebe činiti. Jer, pored svega ostalog, geografski nazivi, osobito makrotoponimi, u izvjesnom smislu su i sastavni dio internacionalne leksike. Ako je i nužno da se čine takvi potezi, onda se to mora činiti sa mnogo opreza i uz konsultaciju određene komisije ili komisija koje bi sačinjavali lingvisti, geografi, istoričari i dr.

I, napokon, da zaključimo. — Nazivi su nastajali i nastaju iz potrebe opštenja među ljudima. Naravno, različiti su motivi njihovog nastanka, ali su uvijek »svojim korijenima vezani s kulturom, pojavljuju

se kao njen produkt, vezani su za sve njene mnogobrojne i različite oblike u kojima se manifestuje i praktično su neodvojivi od nje«. Zato u nastanku i postojanju geografskih naziva u svakom jeziku ima jedna jezička i kulturno-istorijska ravnoteža, jedan sklad koji nije poželjno narušavati. U određenim periodima jedan tvorbeni model nije bio slučajno najfrekventniji, i danas ga uistinu ne treba ni negirati, ni preuređivati pod lupom nekakvih savremenih kriterija standardizacije. Mislimo da se Haška konvencija iz 1972. godine o čuvanju kulturnih vrijednosti u potpunosti odnosi i na geografske nazive. Reformatski je pisao: »Kulturne tradicije zahtijevaju konkretan odnos prema postojećim imenima — nazivima«.

ÜBER EINIGE ASPEKTE DER STANDARDISIERUNG UNSERER GEOGRAPHISCHEN BENENNUNGEN

Zusammenfassung

Geographische Benennungen sind sprachliche Zeichen, die entstehen und geschaffen werden, damit bestimmte geographische Objekte durch sie benannt und bezeichnet werden können, das heist also, sie entspringen Kommunikationsgründen. Sie sind wichtige sprachliche Zeichen, die einen sehr bedeutenden Teil der Lexik jeder Sprache darstellen. Die Festlegung und Präzisierung jeder einzelnen Benennung, das heisst ihre Standardisierung, ist für eine richtige und störungslose Kommunikation von grosse Bedeutung. In dieser Arbeit wird darauf hingewiesen, dass die Standardisierung auf zwei Weisen realisiert werden kann: mit gewissen Einschränkungen — *unsystematisch* und *planmässig*. Die Standardisierung selbst schliesst einige Betrachtungsebenen ein, unter denen die drei folgenden am wichtigsten sind:

1) phonetisch-phonologische Ebene, 2) prosodische Ebene und 3) formbetreffende bzw. morphologische Ebene. In dieser Arbeit werden diese drei Ebenen behandelt und entsprechende Beispiele angeführt. Am Ende steht ein Rückblick auf die Änderungen der Namen einzelner Siedlungen.